

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ КОНФЕРЕНЦІЇ

*Куліков Петро Мусійович, д. екон. н., професор,
ректор Київського національного університету будівництва і
архітектури*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Для Київського національного університету будівництва і архітектури, врешті для усіх будівельників, архітекторів та представників суміжних професій дослідження проблем регіональної політики в Україні є надзвичайно актуальним. Про це свідчить хоча б те, що міністерство, яке займається проблемами будівництва, є водночас уповноваженим органом з питань регіональної політики. Це не випадково. Розвиток будівельного комплексу все частіше називають освоєнням простору методами будівництва. Причому йдеться не лише про географічний, а й про економічний, соціальний, політичний, духовний простір тощо. Адже в сучасній науці поняття регіону відходить від однозначної географічної детермінації, стає міждисциплінарним, багатоаспектним. Відтак соціально-економічні процеси в регіонах, взаємодія різних соціальних груп, з одного боку, та розвиток будівельної галузі – з іншого, взаємозалежні явища.

З іншого боку, в сучасному суспільстві соціальний контроль, на думку О. Пасхавера, все більше зміщується до політичної сфери. Як зазначають економісти, розвиток регіональної економіки як просторової організації продуктивних сил має досліджуватися у взаємозв'язку з формуванням державної регіональної економічної політики й розвитком міжрегіональних та зовнішньоекономічних зв'язків. Коло суб'єктів регіональної політики не обмежується лише державою, тобто Президентом України, парламентом, який ухвалює закони в цій сфері, уповноваженими центральними органами виконавчої влади, які формують регіональну та інші види політик, які стосуються регіональних процесів, та місцевими адміністраціями, які проводять цю політику на субнаціональних рівнях. Воно включає також органи місцевого самоврядування, політичні партії та громадські організації, місцеві та національні політичні еліти, окремих громадян, а також інші країни та міжнародні організації, які здійснюють вплив на реалізацію регіональної політики в певній державі.

Україна, яка постала на перехресті торгівельних, ресурсних, людських потоків, визначається значним розмаїттям регіональних особливостей – економічних, соціальних, політичних, ментальних. Розбіжності між ними формувались протягом багатьох століть завдяки різним природним особливостям та історичному досвіду регіонів, а нині на них значною мірою впливають, зокрема, гострі події у сфері міжнародних відносин. Це надзвичайно ускладнює формування та реалізацію регіональної політики у

різних її вимірах. Значною мірою перспективи міжрегіональної інтеграції залежать від ефективності економічної складової регіональної політики.

Експерти зазначають, що, хоча за останні два десятиліття в Україні сформувалась система державного управління регіональним розвитком, досі не вирішено низку важливих проблем розвитку територій, що проявляються у: нерівномірному розподілі економічної активності, який посилює поляризаційні тенденції та поглиблює міжрегіональну диспропорційність; стисненні економічного простору регіонів внаслідок посилення концентраційних процесів та збереження ареалів локальної депресивності; загостренні міжтериторіальних конкурентних відносин, в т.ч. при розподілі засобів державної підтримки; нарощенні економічного потенціалу великих міст за умов втрати його малими містами; посиленні наслідків соціальної поляризації сільських територій тощо [6, с. 4].

Майже усі роки незалежності вітчизняні політики та державні діячі говорять про необхідність сприяння економічному та фінансовому розвитку регіонів, але дуже часто це так і залишається політичними деклараціями. Так, попри постійне проголошення необхідності боротьби з депресивністю деяких регіонів, диспропорції у розвитку регіонів постійно зростають. Причому ці тенденції спостерігаються не лише у несприятливі економічні періоди, а й ще більше посилюються у часи економічного зростання. Це не дивно, адже сумарно понад 50 % загального обсягу капітальних інвестицій в Україні спрямовується у 3-4 регіони [6, с. 53]. Незважаючи на заклики до зміцнення місцевих бюджетів, перерозподіл ресурсів між центром та регіонами майже завжди здійснюється на користь першого. Так, у 2007-2013 рр. частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України не лише не зросла, а й навіть скоротилась із 28,37 % до 23,75 %, а частка трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів, навпаки, зросла із 26,91 % до 34,15 % [6, с. 55].

Відтак перед тими, хто причетний до формування та реалізації регіональної політики, стоїть нагальне питання вдосконалення стратегії та розробки ефективної тактики управління регіональним розвитком. Основою цього й мають стати наукові дослідження.

Слід зазначити, що після зміни влади у лютому 2014 р. політичні сили, які прийшли до державного керма, приділяють значну увагу питанням регіональної політики. Було прийнято низку важливих законів та підзаконних актів, які регламентували різні її аспекти, інституціалізували політику регіонального розвитку, яка, до речі, вже багато років здійснюється в таких пострадянських країнах як Грузія або Молдова. Закон України «Про засади державної регіональної політики» її метою визначає створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання [3].

Водночас вищесказане не означає, що усі проблеми на рівні формування стратегії, тим більше тактики регіональної політики вже розв'язано. Візьмемо,

наприклад, найбільш поширений нині дискурс у цій сфері – децентралізацію державної влади. Зазвичай під ним розуміють передачу повноважень органів державної влади органам місцевого самоврядування, які формуються мешканцями самих регіонів. Іноземні дослідники виокремлюють різні групи вигод від політики децентралізації, які стосуються політичних цінностей (децентралізація як механізм зростання політичного впливу населення), цінностей врядування (децентралізація підвищує відповідальність та політичну участь) та цінностей ефективності (щодо постачання суспільних благ, мобілізації доходів та розмірів юрисдикції) [8, с. 50].

Дійсно, децентралізація може оцінюватися як стратегічна лінія, проте хід її реалізації викликає низку проблем. Наприклад, як відомо, нова влада проголосила, що будь-які зміни компетенції органів місцевого самоврядування, розширення їх повноважень обов'язково будуть здійснюватися з одночасною передачею їм належних фінансових ресурсів. Здавалося б, відповідні гасла імплементуються у реальні дії. Так, за даними уряду, у січні-вересні поточного року доходи місцевих бюджетів зросли на 41 % порівняно з аналогічним періодом минулого року [5]. Але виникає проблема якості такого зростання за умов економічного спаду, який в багатьох галузях взагалі складає двозначну цифру.

Ще одним аспектом децентралізації є ступінь готовності самого суспільства, самих територіальних громад та їх органів до прийняття на себе підвищеної відповідальності за ділянки роботи, ступінь здатності ефективно розпоряджатися ресурсами, які вони отримують. Знову таки, як свідчать експерти, асигнування державою регіонам ресурсів, наприклад, на реалізацію інвестиційних проектів зустрічається з проблемою відсутності таких проектів, натомість ресурси врешті спрямовуються на певні, некомплексні, роботи, які не сприяють інтенсифікації процесів регіонального розвитку [7].

Напевне, це є одна з причин, м'яко кажучи, складного ставлення до проекту змін до Конституції в частині децентралізації державної влади. Недарма колишній Президент Польщі – країни, модель децентралізації влади в якій нині в Україні вважають за зразкову та намагаються успадковувати, радить не поспішати з конкретними рішеннями, а ретельно зважувати усі чинники та усі можливі наслідки [4]. Сподіваюсь, що на конференції ці аспекти регіональної політики стануть предметом уважної дискусії.

Або візьмемо таке питання як об'єднання територіальних громад. Безумовно, це важливий проект. Створення дієздатних громад має бути стратегічною лінією. Проте питання, якими шляхами йти до цієї мети, яку тактику обрати, є проблемним. Форсувати процеси об'єднання чи орієнтуватись на поступові зміни? Адже від самого по собі об'єднання люди краще жити не будуть і нові інвестиційні ресурси автоматично не з'являться. Тобто політика об'єднання громад має бути підкріплена відповідними інституційними змінами. Або інша проблема – якою мірою у цьому процесі доцільний примус (адже сам глава уряду визнає неприпустимість примусових заходів [1]), яким чином залучати населення до реалізації процесів об'єднання?

Треба пам'ятати, що децентралізація влади має не лише ідеологічні виміри, не лише символічний смисл, які породжують гострі ідеологічні, а часом й фізичні зіткнення. Це поняття, яке включає конкретні, «живі», дії, навколо яких, якщо відкинути дразливі терміни, можуть об'єднатися різні політичні сили. Вони стосуються різних сфер суспільного життя, зокрема й будівельної галузі. Так, одним з елементів політики децентралізації є децентралізація архітектурно-будівельного контролю, закон про що [2] вже не лише прийнятий, а й реалізується на практиці. Наприкінці жовтня перші міські ради отримали повноваження зі здійснення такого контролю. Вважають, що ці заходи суттєво спростять підприємницьку діяльність, зменшать корупційну складову у сфері управління будівельним комплексом. Життя покаже, наскільки ці сподівання відповідають дійсності, чи дійсно місцеві еліти менш корупціогенні, ніж центральна бюрократія, але певні сценарії у цій сфері можуть аналізуватися вже зараз, зокрема й на нашій конференції.

Важливий аспект регіональної політики в сучасній Україні, звичайно, пов'язаний з так званими непідконтрольними територіями. Усі викладачі, студенти та інші працівники нашого університету, переконаний, як і решта громадян України, гостро переживають сучасні події. На жаль, наш трудовий колектив вже поніс жертви – на сході країни загинули кілька наших колег та випускників університету. До нашої країни дійшла гостра проблема, про яку ми раніше дізнавались лише з екранів телевізорів та з інтернет-повідомлень – проблема вимушених переселенців. КНУБА ця проблема торкнулася безпосередньо. За останній рік ми прийняли на навчання десятки студентів з Донбаської академії будівництва і архітектури та деяких інших вищих навчальних закладів Донбаського регіону. Яким чином буде вирішуватися проблема непідконтрольних територій, які мають бути політичні механізми їх реінтеграції, а якщо ця проблема розтягнеться на роки – яким має бути ставлення суспільства до внутрішніх мігрантів? Судячи з анонсованих доповідей та виступів, ми сьогодні розглядатимемо, зокрема, й ці питання.

Аналізуючи соціальні аспекти регіонального розвитку, слід насамперед зауважити, що сучасні регіони у переважній більшості країн, так само як і країни загалом, перестали бути гомогенними просторовими об'єктами. Вони представляють складні системи взаємодії різних соціальних спільнот. Тому аналізувати регіональний розвиток означає також досліджувати засоби комунікації як міжрегіональні, так і всередині самих регіонів. В цьому контексті вагомим чинником регіональної політики є система не лише взаємодії еліт та пересічних громадян, різних професійних та статусних груп, а й міжетнічних відносин, в цілому міжкультурної взаємодії.

Водночас важливий елемент такої комунікації – архітектура, яка по суті є матеріальним втіленням соціальних відносин сучасних міст, інших населених пунктів. Сподіваюсь, що на конференції в ході обговорення проблем регіональної політики також отримає розвиток дискусія з питань соціокультурних аспектів сучасної архітектури.

Бажаю учасникам конференції плідної дискусії.

Список використаних джерел

1. Арсеній Яценюк звернувся до керівників ОДА розібратися з випадками примусового об'єднання громад [Електронний ресурс] / Департамент інформації та комунікацій з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів України від 12.06.2015 р. – Режим доступу :

http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248243293&cat_id=244276429.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства» від 9 квітня 2015 р. № 320-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 28. – Ст. 236.

3. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 13. – Ст. 90.

4. Квасньневский советует Украине быть аккуратнее с реализацией польской или какой-либо другой модели децентрализации // Лента новостей ИНТЕРФАКС-УКРАИНА. – Випуск вид 14 вересня.

5. Поступления в местные бюджеты с начала года выросли на 41 % [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://economics.unian.net/finance/1145799-postupleniya-v-mestnyie-byudjetyi-s-nachala-goda-vyirosli-na-41.html>.

6. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор В.С. Кравців. – Львів, 2015. – 204 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

7. Ткачук А. Ф. Про регіональний розвиток, Фейсбук та кадри [Електронний ресурс] / Інститут громадянського суспільства. – Режим доступу : <http://www.csi.org.ua/?p=5507>.

8. Øivind Hetland. The politics of the decentralisation reform in Mali : Democratisation, state-society relations and local governance / Department of Sociology and Human Geography University of Oslo. Dissertation submitted for the degree of Doctor rerum politicarum. – Oslo, 2007. – 173 p.+IX.

*Бортніков Валерій Іванович, д. політ. н., професор,
Белгасем Мохамед Алі, аспірант*

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк) **СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ПОЛІТИЧНОГО ПРОТЕСТУ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ**

Важливою підвалиною соціального порядку є такі явища культури, як цінності, норми, уявлення, традиції тощо. Саме вони закладають певну «матрицю» поведінкових установок людини, обумовлюють її симпатії та антипатії до людей, подій, інститутів і навіть вектори суспільного розвитку